The Paschal Lamb in the Post-Temple Era

Lecture given by Rabbi Evan Hoffman at YCT on April 9, 2014

שמות פרק יב פסוק כד

ושמרתם את הדבר הזה לחק לך ולבניך עד עולם

במדבר פרק ט פסוק יג

והאיש אשר הוא טהור ובדרך לא היה וחדל לעשות הפסח ונכרתה הנפש ההוא מעמיה כי קרבן יקוק לא הקריב במעדו חטאו ישא האיש ההוא

שמות פרק יב פסוק ז

ולקחו מן הדם ונתנו על שתי המזוזת ועל המשקוף על הבתים אשר יאכלו אתו בהם

מלכים ב פרק כג פסוק כב

כי לא נעשה כפסח הזה מימי השפטים אשר שפטו את ישראל וכל ימי מלכי ישראל ומלכי יהודה

דברי הימים ב פרק לה פסוק יח

ולא נעשה פסח כמהו בישראל מימי שמואל הנביא וכל מלכי ישראל לא עשו כפסח אשר עשה יאשיהו והכהנים והלוים וכל יהודה וישראל הנמצא ויושבי ירושלם

דברים פרק טז פסוק ו

כי אם אל המקום אשר יבחר יקוק אלהיך לשכן שמו שם תזבח את הפסח בערב כבוא השמש מועד צאתך ממצרים

Josephus, Wars of the Jews 6:423-426

The number of sacrifices was two hundred and fifty-six thousand five hundred; 425which, upon the allowance of no more than ten that feast together, amounts to two million seven hundred thousand and two hundred persons that were pure and holy

ירמיהו פרק מא פסוק ה

ויבאו אנשים משכם משלו ומשמרון שמנים איש מגלחי זקן וקרעי בגדים ומתגדדים ומנחה ולבונה בידם להביא בית יקוק

מצודת דוד ירמיהו פרק מא פסוק ה

להביא בית ה' - יתכן שגם אחר החורבן הקריבו על המזבח וכמ"ש רז"ל שמעתי שמקריבין אע"פ שאין בית

עזרא פרק ו פסוק ג

בשנת חדה לכורש מלכא כורש מלכא שם טעם בית אלהא בירושלם ביתא יתבנא אתר די דבחין דבחין ואשוהי מסובלין רומה אמין שתין פתיה אמין שתין

עזרא פרק ג פסוק ו

מיום אחד לחדש השביעי החלו להעלות עלות ליקוק והיכל יקוק לא יסד

משנה מסכת עדויות פרק ח משנה ו

אמר רבי יהושע שמעתי שמקריבין אף על פי שאין בית ואוכלים קדשי קדשים אף על פי שאין קלעים קדשים קלים ומעשר שני אף על פי שאין חומה שקדושה ראשונה קדשה לשעתה וקדשה לעתיד לבא

תלמוד בבלי מסכת מגילה דף י עמוד א

אמר רבי יצחק: שמעתי שמקריבין בבית חוניו בזמן הזה. קסבר: בית חוניו לאו בית עבודה זרה היא, וקא סבר: קדושה ראשונה - קידשה לשעתה ולא קידשה לעתיד לבוא

תלמוד בבלי מסכת ראש השנה דף לא עמוד ב

גר שנתגייר בזמן הזה צריך שיפריש רובע לקינו. אמר רבי שמעון בן אלעזר: כבר נמנה עליה רבן יוחנן וביטלה מפני התקלה

תלמוד בבלי מסכת פסחים דף עב עמוד ב

תניא: מעשה ברבי טרפון שלא בא אמש לבית המדרש. לשחרית מצאו רבן גמליאל, אמר לו: מפני מה לא באת אמש לבית המדרש? אמר לו: עבודה עבדתי. אמר לו: כל דבריך אינן אלא דברי תימה, וכי עבודה בזמן הזה מנין

משנה מסכת פסחים פרק י משנה ג

ובמקדש היו מביאים לפניו גופו של פסח

Josephus, Antiquities 2:312

To this day we keep this sacrifice in the same customary manner, called the feast pascha.

תלמוד בבלי מסכת פסחים דף ג עמוד ב

ההוא ארמאה דהוה סליק ואכיל פסחים בירושלים, אמר, כתיב +שמות יב+ כל בן נכר לא יאכל בו, כל ערל לא יאכל בו ואנא הא קאכילנא משופרי שופרי. אמר ליה רבי יהודה בן בתירא: מי קא ספו לך מאליה? - אמר ליה: לא. - כי סלקת להתם אימא להו: ספו לי מאליה. כי סליק אמר להו: מאליה ספו לי. אמרו ליה: אליה לגבוה סלקא. אמרו ליה:

מאן אמר לך הכי? אמר להו: רבי יהודה בן בתירא, אמרו: מאי האי דקמן? בדקו בתריה ואשכחוהו דארמאה הוא, וקטלוהו. שלחו ליה לרבי יהודה בן בתירא: שלם לך רבי יהודה בן בתירא! דאת בנציבין ומצודתך פרוסה בירושלים

תלמוד בבלי מסכת סנהדרין דף יא עמוד א

דתניא: מעשה ברבן גמליאל שהיה יושב על גב מעלה בהר הבית, והיה יוחנן סופר הלז עומד לפניו, ושלש איגרות חתוכות לפניו מונחות. אמר לו: טול איגרתא חדא, וכתוב: לאחנא בני גלילאה עילאה ולאחנא בני גלילאה תתאה, שלומכון יסגא מהודעין אנחנא לכון דזמן ביעורא מטא, לאפרושי מעשרא ממעטנא דזיתא. וטול איגרתא חדא וכתוב: לאחנא בני דרומא, שלומכון יסגא! מהודעין אנחנא לכון דזמן ביעורא מטא, לאפרושי מעשרא מעומרי שיבליא. וטול איגרתא חדא וכתוב: לאחנא בני גלוותא בבבל, ולאחנא דבמדי, ולשאר כל גלוותא דישראל, שלומכון יסגא לעלם! מהודעין אנחנא לכון דגוזליא רכיכין, ואימריא ערקין, וזמנא דאביבא לא מטא, ושפרא מילתא באנפאי ובאנפי חביריי ואוסיפית על שתא דא יומין תלתין

משנה מסכת ראש השנה פרק א משנה ג

על ששה חדשים השלוחין יוצאין על ניסן מפני הפסח על אב מפני התענית על אלול מפני ראש השנה על תשרי מפני תקנת המועדות על כסלו מפני חנוכה ועל אדר מפני הפורים וכשהיה בית המקדש קיים יוצאין אף על אייר מפני פסח קטן

תלמוד בבלי מסכת נדה דף ו עמוד ב

מעשה בשפחתו של רבן גמליאל שהיתה אופה ככרות של תרומה, ובין כל אחת ואחת מדיחה ידה במים ובודקת. באחרונה בדקה ומצאה טמאה, ובאת ושאלה את רבן גמליאל, ואמר לה: כולן טמאות. אמרה לו: רבי, והלא בדיקה היתה לי בין כל אחת ואחת! אמר לה: א"כ, היא טמאה וכולן טהורות. קתני מיהת ככרות של תרומה! מאי תרומה - תרומת לחמי תודה

תלמוד ירושלמי מסכת נדה פרק ב דף מט טור ד /ה"א

מעשה בטביתה שפחתו של רבן גמליאל שהיתה מכתפת יינו לנסכין והיתה בודקת על כל חבית וחבית

תלמוד בבלי מסכת חולין דף יב עמוד א

לר"מ דחייש למיעוטא, הכי נמי דלא אכיל בישרא! וכי תימא הכי נמי פסח וקדשים מאי איכא למימר? אלא היכא דאפשר אפשר, היכא דלא אפשר לא אפשר, ה"נ היכא דאפשר אפשר, היכא דלא אפשר לא אפשר

תלמוד בבלי מסכת עבודה זרה דף נב עמוד ב

בקשו לגנוז דינרא הדרייאנא טוריינא שיפא, מפני טבעה של ירושלים, עד שמצאו לה מקרא מן התורה שהוא מותר

איכה רבה (וילנא) פרשה א

אספסיאנוס קיסר הושיב שומרים רחוק מפומעים י"ח מיל והיו שואלים לעולי רגלים ואומרים להם למי אתם והיו אומרים להם אספסיאני טרכיני אדרייני

מדרש תנחומא (ורשא) פרשת פקודי סימן ד

ארשב"י כשנכנס אנדריאנוס לבית המקדש היה מחרף ומגדף

תלמוד בבלי מסכת תענית דף כט עמוד א

כשחרב טורנוסרופוס הרשע את ההיכל נגזרה גזרה על רבן גמליאל להריגה

בראשית רבה (וילנא) פרשה סד

בימי רבי יהושע בן חנניה גזרה מלכות הרשעה שיבנה בית המקדש הושיבו פפוס ולוליאנוס טרפיזין מעכו עד אנטוכיא והיו מספקין לעולי גולה כסף וזהב וכל צרכם

תלמוד בבלי מסכת חגיגה דף טו עמוד א

תנו רבנן: מעשה ברבי יהושע בן חנניה שהיה עומד על גב מעלה בהר הבית, וראהו בן זומא ולא עמד מלפניו

תלמוד בבלי מסכת ברכות דף נח עמוד א

בן זומא ראה אוכלוסא על גב מעלה בהר הבית, אמר: ברוך חכם הרזים

שיר השירים רבה (וילנא) פרשה א

מה יונה זו אע"פ שאת נוטל גוזליה מתחתיה אין מנחת שובכה לעולם, כך ישראל אע"פ שחרב בית המקדש לא בטלו שלש רגלים בשנה

תלמוד בבלי מסכת נדרים דף כג עמוד א

מעשה באדם אחד שהדיר את אשתו מלעלות לרגל, ועברה על דעתו ועלתה לרגל, ובא לפני רבי יוסי, אמר לו: ואילו היית יודע שעוברת על דעתך ועולה לרגל, כלום הדרתה? אמר לו: לא, והתירו רבי יוסי

קהלת רבה (וילנא) פרשה יא

רבי אלעזר בן שמוע הוה... דישראל סלקין לריגלא בירושלם

תלמוד בבלי מסכת מועד קטן דף ח עמוד א

אמר רב כהנא אמר רב יהודה אמר רב: מעשה באדם אחד שכינס מעות לעלות לרגל, ובא ספדן ועמד על פתח ביתו, ונטלתן אשתו ונתנתן לו, ונמנע ולא עלה. באותה שעה אמרו: לא יעורר על מתו, ולא יספידנו קודם לרגל שלשים יום

בראשית רבה (וילנא) פרשה פא

ר' ישמעאל ב"ר יוסי סליק לצלאה בירושלם

משנה מסכת פסחים פרק ז משנה ב

אין צולין את הפסח לא על השפוד ולא על האסכלא אמר רבי צדוק מעשה ברבן גמליאל שאמר לטבי עבדו צא וצלה לנו את הפסח על האסכלא

משנה מסכת פסחים פרק ד משנה ד

מקום שנהגו לאכול צלי בלילי פסחים אוכלין מקום שנהגו שלא לאכול אין אוכלין

משנה מסכת ביצה פרק ב משנה ז

אף הוא אמר שלשה דברים להקל... ועושין גדי מקולס בלילי פסחים וחכמים אוסרין

משנה מסכת פסחים פרק י משנה ד

שבכל הלילות אנו אוכלין בשר צלי שלוק ומבושל הלילה הזה כולו צלי

תוספתא מסכת ביצה (יום טוב) (ליברמן) פרק ב הלכה טו

אי זהו גדי מקולס כולו צלי ראשו כרעיו וקרבו בישל ממנו כל שהו שלק ממנו כל שהו אין זה גדי מקולס עושין גדי מקולס ביום טוב הראשון של חג וביום טוב האחרון של פסח עגל מקולס ביום טוב הראשון של פסח אבל לא גדי מקולס אמ' ר' יוסה תודוס איש רומי הנהיג את בני רומי ליקח טלאים בלילי פסחים ועושין אותן מקולסין אמרו לו אף הוא קרוב להאכיל קדשים בחוץ מפני שקורין אותן פסחין

תלמוד בבלי מסכת ברכות דף יט עמוד א

שלח לו שמעון בן שטח לחוני המעגל: צריך אתה להתנדות, ואלמלא חוני אתה גוזרני עליך נדוי... תני רב יוסף: תודוס איש רומי הנהיג את בני רומי להאכילן גדיים מקולסין בלילי פסחים; שלח ליה שמעון בן שטח: אלמלא תודוס אתה גוזרני עליך נדוי, שאתה מאכיל את ישראל קדשים בחוץ

תלמוד בבלי מסכת פסחים דף נג עמוד א

אמר רב יהודה אמר רב: אסור לו לאדם שיאמר בשר זה לפסח הוא - מפני שנראה כמקדיש בהמתו, ואוכל קדשים בחוץ. אמר רב פפא: דוקא בשר, אבל חיטי - לא, דמינטר לפסחא קאמר. ובשר לא? - מיתיבי אמר רבי יוסי: תודוס איש רומי הנהיג את בני רומי לאכול גדיים מקולסין בלילי פסחים, שלחו לו: אלמלא תודוס אתה - גזרנו עליך נדוי, שאתה מאכיל את ישראל קדשים בחוץ. קדשים סלקא דעתך? אלא אימא (עמוד ב) קרוב להאכיל את ישראל קדשים בחוץ. מקולס - אין, שאין מקולס - לא! - אמרי: מקולס - לא שנא אמר לא שנא לא אמר. שאינו מקולס, פירש - אין, לא פירש – לא

תלמוד בבלי מסכת פסחים דף עד עמוד א

תנו רבנן: איזהו גדי מקולס דאסור לאכול בלילי פסח בזמן הזה - כל שצלאו כולו כאחד. נחתך ממנו אבר, נשלק ממנו אבר - אין זה גדי מקולס

תוספתא מסכת אהלות (צוקרמאנדל) פרק ג הלכה ט

מעשה בבית דגן ביהודה באחד שמת ערב פסחים והלכו וקברו ונכנסו האנשים וקשרו את החבל בגולל משכו האנשים מבחוץ ונכנסו הנשים וקברו והלכו האנשים ועשו פסחיהן לערב

תוספתא מסכת אהלות (צוקרמאנדל) פרק יח הלכה יח

מעשה בר' ור' ישמעאל בר' יוסי ור' אליעזר הקפר ששבתו בחנות של פזי בלוד והיה ר' פנחס בן יאיר יושב לפניהן אמרו לו אשקלון מה אתם בה אמר להן מוכרים חטים בבסילקאות שלהן וטובלין ואוכלין את פסחיהן

תלמוד ירושלמי מסכת מגילה פרק א דף עב טור ב /הי"א

אנטונינוס אמר לרבי מייכלתי את מן ליויתן לעלמא דאתי א"ל אין א"ל מן אימר פיסחא לא אייכלתני ומן ליויתן את מייכל לי א"ל מה נעביד לך ובאימ' פיסחא כתיב כל ערל לא יאכל בו

שאילתות דרב אחאי פרשת צו שאילתא פ

אלו דברים שאדם יוצא בהן ידי חובתו אור לארבעה עשר גדי מקולס שרי ואפילו בפסח ולא קיימא הילכתא כרבי יוסי

גנזי קהיר

ברוך אתה יי אלקינו מלך העולם אשר צוה את אבותינו לאכל מצות מרורים בשר צלי אש להזכיר את גבורותיו ברוך אתה יי זוכר הברית

שו"ת שאילת יעבץ חלק א סימן פט

סברי כר"א וסיעתו דמקריבין אע"פ שאין בית. וכמו שפסק גם הר"מ ז"ל בפ"ה מהל' ב"ה (ויעויין מ"ש דבר נכון לדעתי בשילהי בנין ב"ה שלי) ובימי אלו הנשיאים (שהיו סמוכים לחורבנו של בית וקרובים למלכות ואהובים) אולי הי' עדיין המזבח קיים והקריבו קרבנות ציבור (וכדרך שעשו בתחלת בנינו ככתוב בעזרא) כמו בימי הבית או לכ"ה פסחים